

Mikkelin Akatemia 4.1.2019

DIGINATIIVISTAKIN TULEE VANHUS

Ehtoolehto-trilogiani kertoo yli 90-vuotiaiden ihmisten elämästä modernissa suomalaisessa yhteiskunnassa. Tarkoitukseni on ollut kertoa vanhuuden hyvistä puolista, hyvän elämän jatkumisesta kaikkine tarpeineen hamaan onnelliseen vanhuuskuolemaan saakka, mutta myös paljastaa satiirin keinoin modernin yhteiskunnan koko kauheus. Fiktio paljastaa totuuden ja herättää lukijan, niin uskon, ja siksi kirjoitan yhä enemmän kaunokirjallisuutta ja muuta fiktiota faktapohjaisen journalismin sijasta. Ei ole sattuma, että näinä aikoina, kun todellisuuden hahmottaminen on yhä vaikeampaa, media muuttuu tarinalliseksi eivätkä edes politiikka ja tiede välitä faktoista.

Satiirin kirjoittaminen on tänä päivänä hävettävän helppoa. Aikamme on absurdi. Tiede tekee suuria havaintoja todistaessaan, että metsässä kävely on terveellistä ja hyvinvointia lisäävää ja kaikenlainen sosiaalinen toiminta vaikuttaa olevan ihmisen lajityypille ominaista ja siksi suotavaa. Satiirin helppous vain lisääntyy, kun mitä tahansa asiaa tai ilmiötä tarkastellaan 95-vuotiaan silmin. Yhtäkkiä ruoka onkin hupi, harrastus ja nautinto, sen sijaan, että sillä olisi nälän poistava tai terveyttä edistävä vaikutus. Itsen hemmottelu on tärkeätä aikana, jolloin masennus on kansantauti, jota parannetaan yksinomaan lääkkeillä.

95-vuotiaalla on perspektiiviä, joka tuo mukanaan suhteellisuuden tajua. Subjektiivisen päivähoito-oikeuden supistaminen kahdeksasta päivittäisestä tunnista viiteen ei ehkä olekaan katastrofi, skandaali ja merkki hyvinvointiyhteiskunnan romahtamisesta, kun muistaa, että ensimmäinen laki päivähoidosta säädettiin 1973 ja kattava päiväkotisysteemi rakennettiin Suomeen hädin tuskin 80-luvulla ja tämä subjektiivinen oikeus on koskenut kaikkia alle kouluikäisiä lapsia vasta vuodesta 1996.

Tai jos pystyy muistelemaan vaikka vain 50-lukua, joka oli aivan äsken, todennäköisesti tietää, millaista elämä Suomessa oli ilman sähköä, vesijohtoja ja viemäreitä, ilman vanhempainvapaata, sairauslomakorvausta, televisiota, työttömyystukea, lauantavapaita, peruskoulua, ehkäisyä, maksutonta hammashoitoa, valmisruokia, pakasteita ja terveysesasia, miksei myös ilman vanhuksia, sillä silloin he vielä ymmärsivät kuolla ajoissa pois muistuttelemaasta meitä kaiken suhteellisuudesta.

###

Viimeinen osa trilogiassani on nimeltään *Ehtoolehdon tuho*. Sen olin alun perin suunnitellut absurdiksi farsiksi, jossa viimein pääsisin käyttämään mielikuvitusta. Aiemmissä osissa näin paljon vaivaa, jotta kaikki kirjoissa tapahtuva olisi uskottavaa. Kun tarina palvelutalojen ylihinnittelusta ja hoidon laiminlyönnistä, vanhusten ylilääkitsemisestä dementoituneiksi, kuoleman karttelusta ja elämän keinotekoisesta pitkittämisestä, kotihoidon puutteellisuudesta ja muusta jokapäiväisestä on mahdollisimman todenmukainen, se on inhorealismissaan silkkaa satiiria.

Mutta kolmannen romaanin piti olla mielikuvituksen tuotetta, siinä saisin leikkiä tulevaisuuden kauhukuvilla ja luoda dystopian kolmen ministeriön rahoittamasta monitoroidun vanhustenhoidon pilottihankkeesta. Siinä palvelutalo pyörii niin täydellisesti teknologian avulla, että yhtäkään ihmistä ei tarvita vanhusten hoitamiseen. Turvallisuus hoituu valvontalaitteilla (kameroilla, antureilla ja tunnistimilla), ruokailu ravinnon kaltaista jauhetta kolmiulotteisesti tulostavalla koneella, lääkitys automaattisella annostelijalla, pesu itsestään ohjautuvilla huuhtelulaitteilla, nostelu ja siirtely älykkäillä apuvälineillä, läheisyyden tarve hyljerobotilla, kuntoutus liikuntalaitteilla ja henkisestä hyvinvoinnista vastaavat seurustelurobotit.

Ylimpänä häärii jumalan tai toimitusjohtajan kaltainen omnipotentti, älyseinä. Se ymmärtää puhetta ja hipaisua, ja sen avulla saa yhteyden lääkärirobottiin. Seinä kertoo unen tason, veriarvot ja sykkeet, käyttäjänsä ajatukset, nimipäiväsankarit ja kuolleet, kaiken tarpeellisen, ja tarjoaa päälle vielä tilanteeseen sopivan Raamatun-lauseen.

Valitettavasti olen sen verran journalisti, että selvittelin tätä villiä farssiani varten hieman taustoja. Kirja ilmestyi 2015, joten tietoni ovat jo ehtineet vanhentua. Mutta tärkeintä tässä on se, että *Ehtoolehdon tuho* ei sisällä ainuttakaan älylaitetta tai sähköistä palvelua, jota ei olisi jo olemassa. Nimittäin totuus on tämä: minulla ei ole mielikuvitusta. Siksi olen vaarallinen kirjailija, vaikka monien mielestä vain harmiton humoristi.

En tiedä yhtään palvelutaloa, jossa hoitajat olisi kokonaan korvattu älykkääksi kutsutulla teknologialla. Mutta jopa tuo ravinnon kaltaista jauhetta tulostava ruoka-automaatti on käytössä eräässä ruotsalaisessa palveluloketjussa. Onhan ensisijaisen tärkeätä, että vanhusten ruoka ei ole pilaantunutta ja että siitä ei koidu liikaa kustannuksia.

Romaanissani ainoat ihmiset, jotka käyvät tapaamassa vanhuksia, ovat vapaaehtoisia ja edustavat ääriuskovaista liikettä. Vapaaehtoiset vanhusten ystävät jakelevat Raamatun-lauseita testamenttien ja lahjoitusten toivossa. Tämäkään ei ole minun mielikuvitukseni keksimä asetelma. Yhdistän fiktiossa modernin teknologian saavutukset ja karismaattisen uskonliikkeen apostolit, koska minusta me suomalaiset suhtaudumme teknologiaan kuin ääriuskovaiset saarnaajiinsa: hyväksymme kaiken vailla minkäänlaista kritiikkiä tai omaa ajattelua.

###

Kuka haluaa seurustelurobotin? Vain idiootti tai se, jolla on liikaa rahaa. Mutta Helsingin Kalasatamassa on Suomen suurin hyvinvointikeskus, toisin sanoen ruma rakennus, jota ennen olisi kutsuttu terveysasemaksi. Sen aulassa asiakkaita tervehtii seurustelurobotti. Kukaan ei vielä ole saanut selville, miksi.

Samanlainen otus on hankittu myös Yleisradion aulaan Pasilassa. Aina, kun käyn Yleisradiossa, yritän saada kontaktin seurustelurobottiin, joka seisoo yksin nurkassaan. Toistaiseksi se on sanonut minulle vain kaksi lausetta: "Hei, olen robotti", sekä "Tulitko juuri töihin?" Tuon kysymyksen se älypää esitti minulle kello 18.40, kun ohitin sen mennessäni ulos rakennuksesta.

Jos kolmevuotiaalle antaa robottikoiran, joka haukkuu, esittää nälkäistä, oppii istumaan ja tunnistamaan omistajansa, terve lapsi leikkii koiralla viikon ja sitten unohtaa sen. Kolmevuotiaan näkökulmasta robottikoira on typerä ja ikävä vekotin. Miksi kukaan kuvittelee, että vanhus tai Yleisradion työntekijä haluaisi tuhlaata aikaansa seurustelurobotin kanssa vänkäämiseen? "En tullut töihin, olen vihdoon lähdössä kotiin." "Hyvää päivää" "Ei nyt ole päivä, on ilta." "En tiedä, mitä tarkoitat." "Et niin, koska olet kone." "Opin kyllä!" "Etkä opi!" "Hyvää päivää!" "On ilta!" "Tulitko juuri töihin?"

Tiedän, elämme murroskautta. Robotti ei ole vielä valmis, niin kuin ei ihmishoitajista vapaa vanhustenhoidon teknologiakeskukseen. Siksi emme saisi pilkata niitä. Meidän on oltava kärsivällisiä ja riemuittava jokaisesta kehityksen askeleesta, kuten siitä, että joku on jossain jo onnistunut rakentamaan robotin, joka osaa askeltaa portaita ylöspäin, joskaan ei alaspäin. Valmiiksi teknologia ei tule koskaan, mitään lopullista versiota ei ole olemassa yhdestäkään koneesta, ja sähköiseksi pyrkivän yhteiskunnan kansalaiset joutuvat alistumaan jokaiseen kömpelöön teknologian välivaiheeseen kaikkine virheineen.

Digitaalinen yhteiskunta jatkaa kaottista etenemistään epätoivottuihin suuntiin, ellemmme pane ärhäkästi hanttiin. Ehtoolehto-trilogia päättyy siihen, että 96-vuotiaat palvelutalon asukkaat ryhtyvät rikollisiksi ja tuhoavat koko monitoroidun vanhustenhoidon pilottilaitoksen. Heitä ei pelota päätyä poliisin käsiin, sillä he tietävät, että vankeja kohdellaan Suomessa paremmin kuin vanhuksia.

1800-luvulta lähtien olemme eläneet siinä kammottavassa harhassa, että teknologia on edistystä. Se tarkoittaisi, että teknologia tuottaa evolutiivisesti kehitystä, että sen keksinnöt ovat yksinomaan elämää parantavia ja sen laatua lisääviä asioita. Monin tavoin näin on tapahtunut, ja siihen tämä harha tietysti perustuu. Jos joudun sydän- tai aivoleikkaukseen, olen ehdottomasti mieluummin robotin asiakas kuin väsyneen ja krapulaisen kirurgin viimeinen potilas. Varmasti vanhustenhoitokin hyötyy monista teknologian saavutuksista – sillä tosiaan, saavutuksihan kaikki tekniikan keksinnöt aina ovat.

Oli kulunut vain neljä kuukautta kirjani Ehtoolehdon tuho ilmestymisestä, kun kaikissa Suomen tiedotusvälineissä kerrottiin kattavan kritiikittömästi ilouutinen: Attendo oli ottanut palvelutaloissa käyttöön seurustelurobotit. Yksikään toimittaja ei kysynyt, miksi. Yksi rohkea kysyi sentään, onko kyseessä säästötoimi. Attendon toimitusjohtaja vastasi yhtä aikaa rehellisesti ja epärehellisesti sanoessaan, että robotit eivät ole säästötoimi.

Epärehellistä siinä oli kieltää päätöksen lyhytnäköinen syy eli säästö. Kun on robotti töissä ympäri vuorokauden ilman lomaa, ylityökorvauksia, sairauspäiviä ja eläkekuluja, palvelutalon pyörittämisessä säästyy henkilöstökuluja. Muut kulut toki nousevat roimasti, ja siksi vastaus oli rehellinen: säästöä ei synny, Attendo vain haluaa olla kehityksen eturintamassa vaaliessaan vanhusten hyvää arkea.

Kun yrityksissä ja yhteiskunnassa lasketaan tekniikan tuottamia säästöjä, pyöritellään lukuja ilman perspektiiviä. Jos vaikka yksi seurustelurobotti tai mikä tahansa älyseinä tai lääkkeitä annosteleva vihivaunu maksaa nyt 10 000 euroa, tuo summa on vain hankintakulu. Sen lisäksi tulee käyttökuluja, huoltokuluja, päivityskuluja, koulutuskuluja, ylläpitokuluja, lisenssikuluja, ohjelmointikuluja sekä uuden laitteen hankinta, sillä jo yksinkertainen puhelin vanhenee kolmessa vuodessa käyttökelvottomaksi ja vaatii tilalle uuden, tehokkaamman ja paremman version. Joten mikä on seurustelurobotin todellinen kustannus kymmenessä vuodessa? Tai neljässäkymmenessä, joka lienee ihmisen työuran pituus, ja robotti ja ihminen ovat vaihtoehtoisia resursseja palvelun tuottajalle? Kukaan ei tiedä todellista kustannusta, koska emme edes tiedä, kuinka monta ja minkälaista robottia tarvitaan 10:ssä tai 40 vuodessa.

###

Geronteknologia ja hoivateknologia ovat sanoja, joille olen oppinut nauramaan, koska huumori on ihmiselle lajityypillinen ominaisuus selvittää vaikeista tilanteista ja käsitellä traumaattisia asioita. Geronteknologia on vanhuksiin erikoistunut teknologian haara, hoivateknologia puolestaan hoivaa tuottavien teknologisten keksintöjen ala, ja sanomattakin lienee selvää, että molemmat ovat kukoistavia bisneksiä. Ne kasvavat eksponentiaalisesti ja niistä odotetaan Nokian kännykkäbisnestäkin suurempaa Suomen kansantalouden vetojuhtaa. Geronteknologia ja hoivateknologia perustuvat ajatukselle, että ihminen ei enää viitsi hoitaa toista ihmistä, koska kaiken ikävän voi kone tehdä puolestamme.

Sanana hoivateknologia on kuin kesäinen joulupukki, paradoksin sisältävä mahdollisuus. Sillä mitä on hoiva? Hoivan ja hoidon ero on määritelty niin, että sosiaalitoimi rahoittaa hoivan ja terveystoimi hoidon. Olen ollut tilaisuudessa, jossa alan ammattilaiset kiistelivät 45 minuuttia siitä, oliko jokin tietty päivittäinen vanhusten arkeen liittyvä toimenpide hoidon vai hoivan alaista.

Asiasta riideltiin, koska termi ratkaisee, kuka maksaa. Siksi tarvitsemme soten: jotta emme mieli, kuka maksaa, vaan hoidamme homman ja kannamme vastuun. Sotea ei kehitetä siksi, että syntyisi säästöä, tuo absurdateetti on nykyisen hallituksen lyhykestoinen päiväuni. Säästöä ei hoivatyössä synny koskaan. Hoiva on auttamista, läsnäoloa, sitä, että joku syöttää, panee nukkumaan, pesee, kampa ja pukee, lukee ääneen ja tuottaa iloa. Sitä ei voi korvata koneella, ja siksi en hyväksy hoivateknologiaa edes sanana, en myöskään ajatusta hoivassa syntyvistä säästöistä. Mitä enemmän hoidettavia, sitä enemmän hoitajia ja kustannuksia.

Elämän lopussa yhdeksi kaikkein tärkeimmäksi asiaksi muodostuu kosketus. Paljon puhuttu saattohoito onkin vanhusten kohdalla lähinnä hoivaa. Tärkein työkalu vanhuksen saattohoitajalle on tuoli. Sillä voi maksettu ammattilainen istua, pitää kädestä ja pajata poskea, kun vanhus hitaasti kuolee. Viimeinen aisti, joka ihmisellä toimii kuolemankin hetkellä, on tunto. Ihminen pelkää kuolemaa, koska pelkää kipua. Jo tämä on surkukupaisaa. Yhtäkään lasta ei syntyisi maailmaan, jos ihminen ei sietäisi kipua. Milloin aloimme uskotella itsellemme, että elämä on kivutonta? Vanhuuskuolema on tutkitusti useimmiten kivuton prosessi. Vain siihen liittyvä pelko panee meidät vaatimaan ennakoivasti kipulääkitystä. Tampereella tehdyn tutkimuksen mukaan vanhuuskuolemassa kipulääkityksen tarve vähenee, kun ikkunasta näkyy kaunis maisema. Lääkityksen tarve vähenee vielä enemmän, kun kuoleva kuulee lempimusiikkiaan, ja se poistuu kokonaan, kun joku koskettaa kuolevaa. Ja tähänkö me kehitämme hoivarobotin?

###

Digitaalinen yhteiskunta tuo ihmisen elämään jatkuvan sopeutumisen pakon. Milloinkaan emme voi tuudittautua ajattelemaan, että tämä oli tässä, nyt vihdoinkin hallitsemme digitaalisen ympäristön, koska kaikki digitaalinen muuttuu koko ajan. Sopeutuminen on toki torakalle, kissalle ja ihmiselle yhteinen ominaisuus, ja siitä minä ja kaikki 60-luvulla syntyneet ikätoverini olemme eläviä esimerkkejä.

Lukiossa suoritin kirjoituskonekurssin, jossa opetettiin paukuttamaan mekaanista kirjoituskonetta kymmensormijärjestelmällä, käyttämään korjauslakkaa ja kalkkeeripaperia. Gradutyöni kirjoitin kirjaston mikromikolla, ja tuo satasivuinen sepustus Sibeliuksen viulukonserton kahdesta eri versiosta vaati tallentuakseen kaksi lerppua. Paperiksi se muuntui matriisikirjoittimella. Yleisradiossa meillä oli sähkökirjoituskoneet, jotka muistivat jopa kokonaisen rivin merkit, jos ne halusi perua sähköisellä poispyyhkimisellä. Tuskin olin sähkökirjoituskoneeseen tottunut, kun meille kannettiin uudet kiinteät lankapuhelimet, joissa oli monimutkaisia toimintoja, kuten soitonsiirto, jonotuskytkentä ja automaattinen vastaaja viestinpurkukomentoineen. Pian jo saimme keskustietokoneen ja siihen kytketyt päätteet ja unohdimme mikrofilmit, sillä nyt teimme arkistohakuja ja luimme sihteerien tietojenkäsittelylaitteilla kirjoittamia pöytäkirjoja sähköisesti keskusmuistilta. Jossain vaiheessa tulivat henkilökohtaiset tietokoneet ja word perfect –koulutus, muistattehan funktionäppäimet shift control f1, control a ja control v, sen jälkeen henkilökohtainen kannettava puhelin tekstiviestimahdollisuuksineen ja matopeleineen, kannettavat sylimikrot ja excel-koulutus, sitten sähköposti ja etäyhteyden mahdollistava VPN-koulutus sekä kesälomat pilaava morkkula, powerpoint-koulutus, matkalaskujärjestelmä, kokoushuoneenvarausjärjestelmä, netti-tv, suoratoistopalvelu ja facetimepuhelu sekä terveysranneke, joka hälyttää WhatsApp-viesteistä. Radio oli ensin pattereilla toimiva ulavekotin, sitten kiinteä stereovahvistin, siirtyi kannettavaksi nappiradioksi, oli hetken digitaalinen kotivastaanotin, kunnes katosi kännykän moniin eri sovelluksiin ja nyt opetellaan kuuntelemaan podcasteja. Jossain välissä tallensimme asiakirjamme korpuille ja heitimme lerput roskakoriin, sitten saimme cd-romppuja ja nyt käytämme pilvipalvelua, älypuhelin ja nettipankkia. Ei valituksen sanaa, vain riemun kiljahduksia, kun juoksemme koulutuspäiviltä koulutuspäiville.

55-vuotiaan ihmisen elämä on totisesti ollut jatkuvaa uuden oppimista eikä valmista tule koskaan. Tästä torakkaakin paremmasta sopeutumisesta huolimatta me 55-vuotiaat olemme digiyhteiskunnan jääriä. Nyt ihailaan diginatiiveja.

###

Kesäkuussa istuin ikäteknologiaseminaarin paneelissa, jossa keskusteltiin pankkipalveluista. Pankkipalvelut ovat siis niitä pankkitoimintoja, joita ei enää ole. Vanhus- ja lähimmäispalvelun liiton eli Valli ry:n teettämän tutkimuksen mukaan vain alle puolella yli 65-vuotiaista on älypuhelin. Jonkinlainen nettiyhteys taisi olla kahdella kolmasosalla. Ja kuten tiedätte, pankkikonttoreita ei enää ole. Niinpä seniorikansalainen kirjautuu älypuhelimelleen lataamallaan sovelluksella nettipankkiin ja hoitaa kaiken itse.

Ja koska yksityisten pankkien luoma tunnistautumisen sovelluksen ja henkilökohtaisten koodien avulla on turvallisin tapa varmistaa henkilön identiteetti, nyt koko yhteiskunta toimii pankkien ehdoilla. Terveystieteiden Omakanta-palvelu, Kela ja Verovirasto sekä nyt jo monen työpaikankin sisäiset palvelut edellyttävät käyttäjiltä sähköisiä pankkitunnuksia. Erityisen hauskaa on, että yksityisyyden suojan nimissä 10-vuotiaan Omakanta-palveluun ei saa mennä huoltajan tunnuksilla. Tarvitaan siis 10-vuotiaan nettipankkitunnukset, mutta tosiaan, pankit myöntävät tunnuksia ainoastaan yli 13-vuotiaille. Joten se siitä 10-vuotiaan laboratoriotuloksesta ja Suomen hallitusta siirtymisestä digitaaliseen yhteiskuntaan.

Valli ry:n tutkimuksen mukaan tärkein nettipankkitukihenkilö eläkeläisille on lapsenlapsi. Sääli niitä, joille ei näitä diginatiiveja ole siunaantunut. Pankit ovat mielestään tehneet kaikkensa asiakkaiden palvelemiseksi tarjotessaan 24/7-neuvontaa netissä. Kyseessä on mahdollisuus tsätätä henkilökohtaisista raha-asioista robotin kanssa. Usein tuo virtuaalikeskustelu ajautuu umpikujaan, jolloin robotti esittää hienon kysymyksen: ”Haluatko keskustella ihmisen kanssa?”

Jos asiointi netissä tuottaa vaikeuksia tai seniorilla ei ole siihen tarvittavia, riittävän uusia välineitä, pankin edustajat kehottavat hankkimaan edunvalvojan. Kaikki 55 vuotta täyttäneet onkin kutsuttu pankkiin neuvottelemaan edunvalvontasopimuksesta, jonka pankin juristi on valmis parin sadan euron suoraveloituksella tekemään. Ikäteknologiaseminaarissa osallistujien tuhtumus oli valtava. Kukaan paikalla ollut ei halunnut luovuttaa jollekulle toiselle raha-asioitaan ja identiteettinsä tärkeintä tunnistetta, ei varsinkaan omille lapsilleen. Jossain kun menee holhouksenkin raja – paitsi silloin, kun elämme digitaalisessa yhteiskunnassa, jossa kaikki yksilösuojatut tietoturvalliset toiminnot raportoidaan ja kirjataan muistiin kontrollin varmistamiseksi.

Diginatiivi on teini-ikäinen kansalainen vailla äänioikeutta. Koko suomalainen digiyhteiskunta jumaloi tätä olentoa, joka osaa niin näppärästi käyttää kolmeakin älylaitetta yhtä aikaa kulkiessaan kuulokkeet päässä kotona, koulussa ja liikenteessä erilaisten sähköisten virikkeiden keskellä ilman, että puhuu päivän aikana sanaakaan tai kohtaa silmästä silmään toista ihmistä, ja on menettänyt mielenkiintonsa siihen, mikä on todellisen ja virtuaalisen ero.

Diginatiivi on uusi ihminen. Hän on syntynyt älyteknologian keskellä ja oppinut kaksivuotiaana apinoiden suosiman liikkeen, tämän (A), jolla ohjataan älylaitetta tai etsitään lajitoverin turkista kirppuja. Me ihailimme kaksivuotiaasta, joka on niin taitava, että tällä älykkäällä liikkeellä (A) osaa valita lempiohjelmansa tablettilta vapauttaakseen kaikki lähipiirin aikuiset kasvatustehtävistä omiin älykkäisiin koneisiinsa tekemään näin (A). Miksi me ihailimme tätä apinan tasoista toimijaa? Koska ihailimme sitä, mitä emme itse osaa. Meistä ei

ollut tähän () 2-vuotiaana, ei edes 42-vuotiaana, koska me saimme ensimmäisen kosketusnäyttöisen tabletin vasta 52-vuotiaana – ja opettelimme senkin.

Ikäteknologiaseminaarin paneelissa kaikki kehuivat lapsiaan ja lapsenlapsiaan. Meidän teini-ikäiset sitä ja tätä, niin helppoa on heille kaikki. Toisin sanoen ei tarvitse kuin odottaa, että 80-luvulla ja sitä aiemmin syntyneet kuolevat pois, niin sähköinen yhteiskunta toimii moitteettomasti ja alkaa olla valmis.

Ihmiset eivät tiedä, mistä puhuvat, kun kehuvat diginatiiveja. Kaikki diginatiivien nettikulutus on viihdekäyttöä. Nuoret pelaavat ja kommunikoivat, kuuntelevat musiikkia ja katsovat videoita, valokuvaavat itseään ja kommentoivat toisiaan ja ottavat jokaisen näihin suunnitellun uuden sovelluksen vikkellä käyttöön ilman käyttöohjeita, koska ovat tottuneet oppimaan kokeilemalla.

Mutta kun diginatiivin on mentävä ihan itse Omakantaan katsomaan nettipankkitunnuksilla laboratoriotulos, Kelan sivuille tekemään anomus ja sähköiseen veroilmoitukseen ilmoittamaan tulovähennys, hän on täysin pihalla. Viihde on kaukana näistä sähköisistä palveluista eikä yksikään ihminen ole syntynyt niihin tarvittavilla taidoilla. Ihan on itse kaikki opeteltava, myös diginatiivien, itseksensä kotona.

Vakavin virhe tässä on kuitenkin se, että kun puhutaan digitaalisesta tai sähköisestä yhteiskunnasta, unohdetaan ihmisen luonnollinen elämänkaari. Se unohtuu helposti muutenkin, kun kaikki aika kuluu älylaitteilla ja nuorena pysyttelemisessä. Ihmisen elämässä on erilaisia vaiheita, kuten lapsuus, nuoruus, aikuisuus ja vanhuus. Nykyään ajatellaan, että lapsuus kestää kuusi vuotta, nuoruus suunnilleen ikävuodesta seitsemän jonnekin neljääkymmeneen seitsemään saakka, jolloin alkaa aikuisuus, tosin mieluummin ei, koska aikuisuus on ikävää. Eläke tarkoittaa uutta teini-ikää ja vanhuudesta emme puhu, siksi sana on poistettu korrektien sanojen yhä harvanevalta listalta. (Selitä seenager).

Kun ihmiset elävät pitempään, elämänkaaren viimeiset vaiheet pitenevät. Vanhuus venyy, ei nuoruus. Vaikka kuinka olisimme aktiivisia, terveitä senioreita, vähitellen olemme vanhuksia. Tämän prosessin käy läpi jokainen, joka elää suomalaisten eliniänodotteen mukaisesti yli 80-vuotiaaksi. Puolet Suomessa vuosittain kuolleista on jo nyt yli 80-vuotitaita. Yli 90-vuotiaat ovat nopeimmin kasvava ikäluokka Suomessa. Todennäköisyys päätyä vanhukseksi on koko ajan suurempi, meille jokaiselle.

###

Vanhusten pankkipalvelututkimuksessa toistui monen vastaajan kokemus siitä, miten nettiasiointi oli vielä kaksi vuotta sitten helppoa, mutta ei enää suju. Tämä ei johdu teknologian muutoksesta, vaan ihmisen elämänkaaresta. 55-vuotias tarvitsee lähilukulasit, kenties jopa moniteholasit. 65-vuotiaalla nivelet kuluvat ja jäykistyvät. 75-vuotiaalla kuulo heikkenee, iho kuivuu ja lihakset surkastuvat. 85-vuotiaalla hahmotuskyky ja lähimuisti heikentyvät, tulee vapinaa ja aiemmat vaivat vain voimistuvat. Iän tuomat muutokset eivät koskaan ole ohimeneviä, vaan kiihtyviä. Vaikka 78-vuotiaana pankkiasiointi tabletilla ja puhelimen tunnuslukusovelluksella oli yksinomaan näppärää, 82-vuotiaana se voi jo olla melko vaivalloista ja 88-vuotiaana yksinkertaisesti mahdotonta. Lisäksi noina vuosina sovellukset ja laitteet kehittyvät niin, että edellisillä ei enää pärjää. Tiedättehän, että kosketusnäyttö ei reagoi, jos sormi on jäykkä ja epävaka, ei osu täsmälleen oikeaan kohtaan ja iho on liian kuiva. Hämäränäkö on huono ja kirkkaan valon katsominen kivuliasta, silmät ovat kuivat tai kyynelnehtivät, käsi jäykkä ja heikko, mieli väsynyt ja muisti hatara - käytä siinä sitten näppärästi toissaviikolla markkinoille tullutta uutta, entistä pienempää ja tehokkaampaa, rannekellon kokoiseksi kutistunutta älylaitetta.

Myös jokainen diginatiivi joutuu kokemaan tällaiset pienet elämänmuutokset, sillä myös heistä tulee jonain päivänä vanhuksia. Ja silloin he ovat päivittäisessä elämässään vielä avuttomampia kuin tämän päivän vanhukset, sillä he eivät ole tottuneet toimimaan ilman älylaitteita. Ei siinä auta muistella nuoruuden Pokemon-peliä ja Instagram-päivityksiä. Ja ajatelkaa, myös he kaipaavat kosketusta. Toisen ihmisen kosketusta, viimeistään tehdessään älysiiru ohimollaan yksin kuolemaa.

###

Säveltäjä Gioacchino Rossini lopetti säveltämisen ja masentui 36-vuotiaana, 1830-luvulla. Siihen oli monta syytä, mutta ihan vähäinen ei ollut säveltäjän kokema ahdistus maailman muuttumisesta liian nopeasti. Kaasuvalo ja höyrymoottori muuttivat kansainvälisen oopperasäveltäjän elämää niin, että hän ei lopulta enää uskaltanut sen enempää matkustaa kuin mennä oopperaan kaasulamppujen keskelle. Sen sijaan hän valmisti kokkinsa kanssa herkullisia aterioita ja kutsui kotiin ystäviään. Ruokalajien välissä hän esitti vieraille pieniä hauskoja sävellyksiään, joita kutsui vanhuuden synneiksi – ja näin hän eli pitkään.

Ystäväni Rossini ahdistui samoista syistä kuin me kaikki kaikkina aikoina 1800-luvulta tulevaisuuteen. Se ei ole huvittavaa eikä tyhmää, ei edes muutosvastaista. Ahdistus tulee siitä, että suuret muutokset syntyvät hallitsemattomasti. Kukaan ei johda eikä hahmota muutosprosessia, eikä kukaan koskaan päättänyt, että ihmisen identiteetti varmistetaan yksityiseltä pankilta saaduilla koodeilla, jotka ladataan älykännykästä nettipankkiin. Kukaan ei koskaan tiennyt, mitä netti pitää sisällään ja mitä siitä seuraa – siinä sen viehätys ja suosion syy.

Digitaalinen yhteiskunta ei ole kuin demokratia, jotakin, minkä ihmiset suunnittelivat ja sen jälkeen halusivat yhdessä toteuttaa. Jokainen uusi teknologinen keksintö syntyy markkinavetoisesti. Joku haluaa rikastua keksintönsä avulla. Mitä helpommin ja nopeammin joku rikastuu, sitä suuremman muutoksen hänen keksintönsä tuottaa. Sellaiset ihmiselle aiemmin turvallisuutta ja järjestystä tuottavat asiat kuin laki, eduskunta, julkinen palvelu ja valvonta, media, valtio ja kansainväliset sopimukset raahaavat tässä muutoksessa koko ajan pahemmin jäljessä. 64 hävittäjää ei takaa suomalaisille turvallisuutta, sillä tulevaisuudessa on kyse aivan muusta. Me vain emme tiedä, mistä.

Jotkin asiat sentään säilyvät muuttumattomina, kuten ihminen, elämä ja kuolema. Solutasolla kyse on hyvin yksinkertaisesta prosessista. Elämä on sitä, että solut jakautuvat ja jakautuessaan ylläpitävät puolustusmekanismiamme. Noin viidenkymmenen vuoden iässä sama solun jakautuminen jatkuu, mutta sen merkitys muuttuu päinvastaiseksi. Viidestäkymmenestä vuodesta eteenpäin puolustuskykymme heikentyy solun jakautumisen seurauksena. Samalla lyhenee kromosomissa sijaitseva telomeeri. Miksi? Koska ihmisen on tarkoitus kuolla. Ensin rappeutua ja heikentyä ja lopuksi kuolla. Ja koska ihmiselläkin on biologinen ikä, tekivät lääkärin mitä tahansa.

Kun telomeerin on lyhentynyt olemattomaksi, elämä päättyy. Ihmisellä ei enää ole puolustuskykyä ja lempeä keuhkokuume vie hänet kuolemaan kivuttomasti, jos vieressä on tuoli, jolla istuu toinen ihminen ilman älylaitteita pitämässä kädessä ja silittämässä poskea.

Huolettaako tulevaisuus, kysytään tässä seminaarissa. Yleisellä tasolla tietenkin, kuten aina, sillä tiedämme tulevaisuudesta niin vähän. Yksilötasolla tiedämme sentään jotain. Nimittäin sen, että meistä tulee vanhuksia, ja siksi villeimmissäkin kehityksen visioissa on otettava huomioon se yksinkertainen fakta, että hyvän elämän päämäärä on kuolla vanhana.